Találkozások

A tiszai halász

A lacsony férfi, kopott sváicisapkát visel, ruháját kötényvédi. Kezében speciális hálóvarró, fából készült, és középütt is van tűje. A nagy méretű háló szakadozott részeit, lyukait foltozgatja Cs. Nagy István nyugalmazott tiszai halász, aki Tápén lakik, a Körös sor végén, a tiszai védtöltés tövében. Az öreg halászok egyike, bár ősei nem járták a folyót, hanem csordások voltak a vásárhelyi határban. Amikor tápaiak lettek, akkor került a Cs betű is nevük elé.

— Hogyan lett Pista bácsiból halász?

— Amikor vége volt az első világháborúnak, gyerekfejjel csatangoltam a Tisza partján, s ott találkoztam Lele Tóni nagyapjával, aki éppen varsázott. Rámkérdezett, hogy ki fia vagyok. Mondtam, hogy a Cs. Nagy Jánosé. Szolgált-e apád a huszároknál? — faggatott. Amikor mondtam, hogy ott szolgált, akkor tudatta, együtt katonáskodtak. Végül kirukkoltam a vágyammal: — Tóni bácsi, elmehetek-e magával halászni? Nézett rám egy pillanatra, és visszakérdezett: — Ha anyád keres?

Lele Tóni bácsi varsájában gyönyörű csukák ficánkoltak. Pista gyerek szeme kerekre nyílt, a szája is tátva maradt, s olyan elhatározás született lelkében, amelytől eltéríteni sohasem lehetett: „Mögszerettem a halakat." Hazaszaladt édesanyjához, és tudatta vele, hogy elmegy Tóni bácsival a folyóra.

— Merre vezetett az első útja?

— Akkor a túloldalon volt a „hármas határ", a Maros jobb partján a románok, bal partján a szerbek állomásoztak. Arra is emlékszem, hogy nagypénteken eveztünk az úgynevezett kistelepi rampa felé, nagy szél fújt, méteres hullámok vertek. Tóni bácsi kérdezte is, félek-e. Miért félnék? — kérdeztem vissza hetvkén. Talán ezért is kerülhettem mellé halásznak. Ez a nagypéntek 1919-ben volt, azóta járom a vizet.

Hosszan beszél Pista bácsi a hatvanöt évvel ezelőtti időkről. Nagy volt a nincstelenség, munkaalkalom pedig semmi. Óriási nyereménynek tekintette a halászatot. Emlegeti azt a napot, mintha tegnap lett volna. Esőt hozott a szél, a hullámok partra verték őket a komp mellett, amely akkor még fából volt. Szemben a román katonák kunyhója, de azok az orrukat sem dugták ki az ítéletidőben. Lele Tóni bácsi a huszárok vitézségét emlegette, de elmesélte azt is, hogy a kozákok miként verték széljel a szegedi huszárszázlóaljat, hogy Szászrégenbe kellett visszavonulniuk, soraikat rendezni. Ott történt az is, hogy a harangokat kidobálták a templom tornyából.

— Tizenöt esztendős koromban, 12 koronáért kaptam meg az első halászjegyemet — mondja elmerengve az öreg halász. — Egy percre sem bántam meg, hogy halász lett belőlem. Pedig nem volt soha könnyű munka, többet aludtam a vízen, mint szárazon, ott lepett le a harmat a víz mellett, de halat kellett fogni. Aki nem fogott eleget, arra azt mondták a bérlők, hogy nem is halász, hanem kanász. De mi Tóni bácsival semmitől se féltünk, ránk ugyan egyetlen egyszer sem mondták, hogy „Csak ennyit fogtatok?"

Időz még egy keveset az első világháború végénél, mondja, hogy a katonaság is alakított halászcsapatot, a „laftolókat", akik a Dráván húzták a hálót. Ők maguk kötötték, készítették hálóikat, „bár a Varga-cég már árult kész hálókat".

Élvezetesen beszéli el Pista bácsi, hogy milyen eszközökkel halásztak: a varsa, a kece (kuszakece, högyös kece), menyhalas horog, átkötős és véghorog. S hogy milyen volt a folyók vize, milyenek a halak?

— A halnak is van lelki élete, ösztöne — mondja. — A zajt, a zaklatást nem szereti a hal. Mi mindig csöndben jártunk, nem zavartuk, a hal csak akkor megy el a megszokott helyéről, ha bántják. A víz ma már nem olyan tiszta, mint valamikor, a horoghalászat „mögbukott". Fiatal koromban annyit fogtunk, amennyit akartunk.

— Milyen halakat?

— Harcsát, pontyot, kecsegét, süllőt, márnát, keszeget, egyszóval mindenfélét, még menyhalat is. A ponty se mind egyforma: volt vadponty, tőponty, bajor ponty és a potyka. Ma már a kecsege is ritkaság, nincs virágzás a Tiszán, nincs kelisz, pedig ez a hal hosszú és kemény orrával azt durkálta, a hal íze is más volt. Most mindent eszik, amit talál. Menyhal a Marosban még van, s talán Tokaj fölött a Tiszában. A menyhal különben „ieges hal", mert karácsony és újév között ívik. Valamikor mázsa számra fogtuk.

— S a nagy hal?

— A menyhalnál tartottunk, hát azzal fogtuk a legnagyobb harcsánkat is, 99 kilónak mérték, de szerintem meg volt száz.

— Mikor volt?

— Ezerkilencszáznegyvenháromban, pontosan a nevem napján emeltük ki a varsából. Meg azért is emlékezetes az a nap, mert hozták a SAS-behívót, de nem mentem aznap, hiszen a szerszámok széjjel voltak.

— Hogyan került partra az óriás?

— Nem mindig a nagy ember győz, a kicsi is teheti. A harcsa, ha varsában van, menekülni akar, de közben elfárad, kimerül. Volt egy 12 kilós ponty is az öreg mellett, de azon a pontyon egy szem pikkely se maradt, a harcsa összetörte. Fát húztunk a szájába, kötélre fűztük, s ereiét veszítve került a partra. A hasából minden kiment, pedig volt abban kis vaiú, vadkacsafióka, parti fecske, veréb, meg mindenféle más.

Mutatta a haidani dicsőséget bizonyító fényképet is, amely bekeretezve függ a szobájában. A harcsa kétszer olyan nagy, mint a halász. A zsákmány körül ott van sok híres tápai halász, Lele Tóni bácsival az élen. „Mindig voltak nagy fogások" — mondja.

— Pista bácsi milyen halat szeret?

— Rossz hal nincs, csak rossz elkészítés.

— Mondjon egy receptet!

— Halpaprikásról (nem lérőI) elmondom a magamét. Kell hozzá harcsa, potyka, kecsege, márna, de lehet ötödik faita is, mondjuk a csuka, az ízéért csupán. Ebből tíz kilónyit megpucolok. A vállingba vizet, bele a hal vérét, de abban is főzöm. Ha van alaplé, az nem árt. A bográcsot homályosan bekenem zsírral, hogy ne legyen vasízű. A halhúsra annyi vizet, hogy két ujjnyira ellepje. Hagyma bőségesen legyen, só, erős paprika, édes-nemes őrölt paprika, ízlés szerint. S akár hiszik majd, akár nem, egy órán át kell főzni, amikor forr, a tüzet széjjeltúrom, és csak gyöngyözik. Nem megy széjjel a hús, de kavarni a világért nem szabad, csak riszálni.

— Jár-e még a folyóra?

— Csak nézelődni. Mindennap meglátogatom, és újiászületek, s tovább javítgatom a szövetkezet hálóit. Annak örülök, hogy a fiam követ a tiszai halászok körében.

GAZDAGH ISTVÁN

Györke Zoltán

Szülőföldem, szülőfolyóm

Az Új utca már nem fullad porba.
Fogas kövek vezetik cipőmet.
A szülőházat elnyelte a föld —
nem állt ellen a porlasztó időnek.

A diófa — mit ültettem — ott áll
a kerítésnél, rezes lombját rázva.
A gólyalábú kútágas elszállt:
gyermekkorom elsüllyedt a sárba.

Hol van a galambok-lakta eresz?
A padlás: ekét, bajonettet rejtett...
Mint madár, köröz az emlékezet,
s nem találja a szilvaízű kertet...

Hogy itt születtem, nem őrzi semmi,
csupán néhány elvadult gyümölcsfa.
S Hidi Jani, kamaszfiú-társam —
az itt gyökeret verő új gazda.

Itt, e faluban nézett rám a nap,
S e földben érett humusszá apám.
Állunk lányommal némán a sírnál:
neki hant, feifa — nekem fái csupán.

Szülőföldem e tái. Lehetne bárhol...
Cserzett arcokat aszal az idő
kerítésre száradva, kispadon...
Csobban az emlék, mint kútba hullt kő.

Csobban az emlék: vastag por száll fel
a rongylabda, s mezítlábam nyomán.
Nagyapám kezével ölel az akác,
s futok egy elzörgő szekér után.

Elül a hullám... S már itthon vagyok:
fogad választott hazám — Óbuda.
Mint a Latorca sárgászöld vizét
hörpinti be a Bodrog, Tisza, Duna.

Szülőföldem, szülőfolyóm AZ a táj.
Ám születhettem volna igazán
bárhol e sáros, lázas földtekén —
akkor is, mégis EZ lenne hazám!

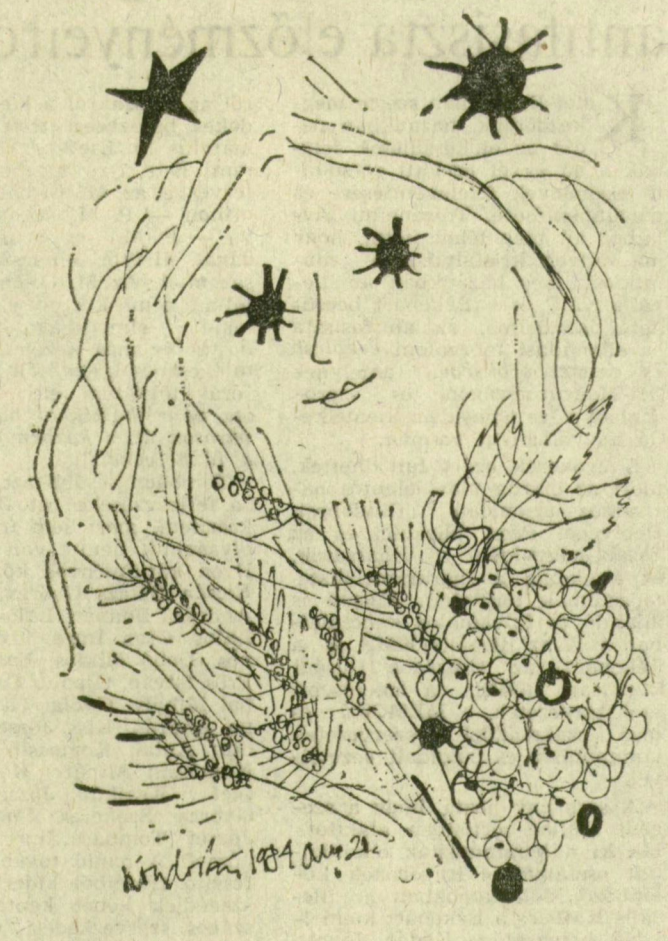

A magyaros formatörekvések harcosa

Szivessy Tibor centenáriuma

Lechner Ödön hatása a magyar építészetben ma is előttünk él. Egész életművén keresztül olyan ötletgazdagságot sugárzott, amely sok fiatal építészt rabul ejtett, többek utánozták, mások folytatták kezdeményezését. Közülük való *Szivessy Tibor*, századunk egyik legtermékenyebb hazai építésze. Már korán csatlakozott azokhoz, akik a történelmi stílusokból válogató eklektikával szemben. *Lechner Ödön* — Szegeden, tervei szerint épült a jelenlegi városháza, a Milkó-palota, a Wolf-ház homlokzati terve — szellemében keresték a formailag újat.

Szivesssyi Tibor 100 éve 1884. szeptember 29-én született Szegeden, az eklektika városában, a ma is álló Szivessy-házban, a Bajcsy-Zsilinszky utca 20. alatt. Édesapja, *dr. Szivessy László* (1852—1906) magánügyvéd, édesanyja a város gazdasági életében jelentős szerepet játszott Proszniz kereskedőcsalád gyermeke, Júlia. Az öttagú családban *Lehel* (1883—1944) a legidősebb, aki apját követte, ügyvédként működött Szegeden. Másodiknak *Tibor* született, a harmadik gyermek volt *Mária* (1886—1944) — Krausz-Kárász Józsefné —, a negyedik *Boriska* (1887—?) fiatalon elhunyt és *Endre* (1899—1973) neves párizsi építész volt.

Alapfokú iskoláinak elvégzése után a jó rajzkészségű és a századforduló körüli építkezések arányát csodáló fiatal embert szülei a szegedi piarista gimnáziumba adták, és itt érettségizett. 1902-ben. Ezt követően a budapesti műegyetemre iratkozott be, de egy év múlva Berlinbe ment, és a charlottenburgi építészeti főiskolán szerzett oklevelet, 1907-ben. Ezután két éven át berlini, majd budapesti építészeti irodákban dolgozott. Saját irodáját 1909-ben nyitotta meg, és ez 40 éven át állott fenn.

Egész építőművészi tevékenysége alatt, mindvégig az új formák keresésének útján haladt, és ennek alapjai valahol szülővárosában Lechner Ödönnek megcsodált barokkos, rokokó-reneszánsz, néhol szecessziós formagazdagságából táplálkoztak. A kiváló felkészültségű szakember jau hát az új formanyelv megteremtésének lett küzdőtársa, következetes harcosa, és ennek jegyében társult két alkalommal is, előbb 1911 és 1918, majd 1926 és 1932 között Schulek Frigyes igen jó képességű tanítványával, Jánszky Bélával (1884—1945). Közös irodájukban egymás után tervezték magyar jellegű épületeiket. Terveik megvalósításával egyre több elismerést nyertek, és a pesterzsébeti leánygimnáziummal elnyerték a Lechner Ödön Társaság aranyérmét.

Szivessy Tibor a fővárosban, vidéken és külföldön több mint 200, kisebb-nagyobb építkezésnek volt tervező és művezető építésze, egyedül, vagy *Jánszky Bélával* közösen. Kecskeméten kaszinó, Kolozsvárott városi sportteleo, Törökkanizsán templom, Baján Szász János villája, a Rónaféle magánszanatórium, Szentesen internátus, az FTC, az MTK sportpályák klubházai, a szentgotthárdi iskolaszanatórium valósultak meg terveik szerint. Az Iványi Grünwald Béla, Falus Elek és Jánszky Béla alapította kecskeméti művészteleo számára terveztek hat műtermes villát Iványi Grünwald Béla, Olgyay Ferenc, Falus Elek, Ferkai Jenő, Réthy Károly és a kerámiaszakosztály munkáját irányító Jánszky Béla részére. A nagy építésztársaal, Jánszkyval közösen készítették a pesti Fórum (ma Puskin) filmszínház belső átalakítási és az Uránia mozi átalakítási tervét. Említésre méltóak Szivessy Gorkij fasori bérházcsoportjai és a Nap-hegyen létesített családi házai. Közös tervük alapján valósult meg a budapesti Festetics-bérpalota (Münnich F. u. 11.), amely korában a főváros egyik legnépszerűbb lakóháza volt. Az épületet Moiret Ödön domborművei díszítették. Szivessy készítette a New York-palota átépítési, továbbá a szegedi hűtőház és baromfiteleo (Ilona u.), valamint a volt Tóth-féle magánszanatórium (ma a SZOTE Fogászati Klinika épülete) terveit. Közös terveik alapján valósult meg a kecskeméti gazdasági egyesület székháza, a szolnoki hitelbank épülete, a benczúrfalvi Benczúr-mauzóleum és több más alkotás. Németországban, Görögországban, Törökországban, Jugoszláviában, Csehországban és Romániában is számos tervük megvalósult.

Szivessy Tibor munkássága három szakaszra bontható, amelynek első harmada 1909 és 1918, a második 1918 és 1945 közötti évekre tehető. Életmunkássága harmadik szakaszában, 1945 után azonnal bekapcsolódott a főváros újjáépítésébe. Tervei szerint épült újjá a volt kúria (ma Néprajzi Múzeum), a Magyar Tudományos Akadémia, a volt Nemzeti Színház, a Pest megyei székház, az Alfa mozi és még körülbelül 10—15 bérház. E nagy munkák befejezését követően, 1949-ben az Általános Épülettervező Vállalatnál irányító tervezőként dolgozott, és itt működött egészen 1959-ig, amikor 75 éves korában nyugalomba vonult.

Tervezői és építőművészi tevékenysége mellett jelentős szakirodalmi munkásságot is kifejtett. Szakmai egyesületekben évtizedeken keresztül vezető szerepet vállalt, hogy az eklektika modernizálásának, a magyaros formatörekvéseknek, a funkcionalizmusnak minél nagyobb fórumot találjon.

Szivessy Tibor gazdag életútjának hűséges és művészi ihletettségi küzdőtársa volt felesége, *Aczél Barbara* portréfestő, akinek *Bajor Giziről* festett képe ma is látható a budai Színházmúzeumban. Szülővárosát mindig nagyra értékelte. *Lechner Lajos* és mérnökkollektívájának munkáját, a város újiáépítését sokra tartotta. Ifiú korában kötött baráti kapcsolat fűzte *Balázs Bélához* — akit ő beszélt rá a Balázs név felvételére (1913) —, *Eisner Manóhoz*, *Bauer Hildához*, a későbbi dr. Schilling Oszkárnéhoz, *Petri-Pick Lajos* szobrászhoz, *Pick Móricz* mérnökhöz, *Pick Edithez*, *Eisner Edithez* és *Dettre Jánoshoz*. Az 1883-ra *Jiraszek és Krausz*-cég által felépített családi házukra 1928-ban második és harmadik emeletet tervezett (irodája ekkor Budapest, Zrínyi u. 12., majd 1932-őt követően Budán), ami azonban nem valósult meg.

Budapesten, 1963. november 22-én halt meg.

Szivessy Tibor 52 éven keresztül volt alkotó művésze az új látásnak, az új művészetnek, amelyből legalább negyven esztendő a magyaros formatörekvések körüli harcában telt el, és mindezt belső ihletettségből, tiszta művészi meggyőződésből és következetes szakmaszeretetéből tette.

BÁTYAI JENŐ

*

Születésének centenáriuma alkalmából szülőháza falán (Bajcsy-Zsilinszky és Nagy Jenő u. sarok) az MTESZ, az ÉTE, a MÉSZ és a városi tanács hétfőn (október 8-án) 15 órakor emléktáblát avat.